

ST. JORISKERK, AMERSFOORT

Het Nieuwsbulletin van de Kon. Ned. Oudheidk. Bond 1967, april, geeft een overzicht door drs. H. Halbertsma van de resultaten van steekproeven naar de bouwgeschiedenis van genoemde kerk. Daaraan is het volgende ontleend:

De reeds verscheidene jaren geleden aangevatte restauratie van de herv. kerk te Amersfoort, oudtijds St. Joris gewijd en sinds 1337 tot kapittelkerk verheven, scheidt nu en dan de mogelijkheid enige steekproeven te doen naar de bouwgeschiedenis. Bekend was reeds dat de buitengewoon zware, uit kloostermoppen opgetrokken, schier een vestingwerk gelijkende toren het oudste bouwelement van de onderhavige hallenkerk uitmaakte en ten gevolge van een ingewikkelde bouwhistorie eigenaardig geplaatst was komen te staan ten opzichte van het huidige complex, dat in de 16de eeuw zijn uiteindelijke gestalte ontving. Kort na een stadsbrand in het jaar 1340 schijnt de kerk, welke bij deze toren behoorde, te zijn afgebroken teneinde plaats te maken voor een kruisbasiliek. Merkwaardigerwijs projecteerde men de hoofdbeuk van deze basiliek, waarvan belangrijke delen, de vensters inclusief, behouden bleven, niet achter de toren, doch ten noorden daarvan, waarbij de toren tegen de zuidelijke flank kwam te verrijzen. Binnen een eeuw begon men alweer met een derde ingrijpende verbouwing, waarbij de beide dwarspanden met het „crusselwerk” - 1442 - moesten vervallen, ter wille van de twee nieuwe zijbeuken.

Enige tijd geleden kon reeds worden vastgesteld dat het terrein aan de noordzijde van de kerk ten tijde van de oudste bouwfase de oever van een water of stroom uitmaakte. Op de helling bevonden zich culturresten uit de 12de-13de eeuw, alsmede enige brokken tufsteen. Naderhand werd dit terrein allengs tot vier meter opgehoogd en verkreeg men ruimte voor een begraafplaats, thans Groenmarkt geheten. De verwachting werd aldus gewekt dat Amersfoorts eerste St.-Joriskerk niet alleen aan een water had gestaan, doch nog uit tufsteen was opgemetseld, zodat de massieve toren daar eerst naderhand aan moest zijn toegevoegd. De veronderstelling is dan ook geopperd, dat deze toren oorspronkelijk deel kon hebben uitgemaakt van een kasteel, bewoond door de heren van Amersfoort, dienstmannen van de bisschop van Utrecht. In 1259 verkreeg Amersfoort uit diens handen het stadsrecht, waarna de heren van Amersfoort de stad verlieten en zich te Stoutenburg een kasteel lieten bouwen.

Sporen van een tufsteen kerk zijn intussen tot dusverre niet gevonden. Wel daarentegen de circa 90 cm zware resten van de zuidelijke zijmuur van een eenbeukige kerk, waarvan het vloerpeil bijna 2 meter beneden het huidige niveau moet hebben gelegen. Dit muurfragment sloot onmiddellijk aan tegen de oostelijke voeting van de toren en moet daarmee gelijktijdig zijn aangelegd. De kerk was voorts even breed als de toren, buitenwerks gemeten, afgezien van een geringe uitkraging.

De fundering van de toren stak nog iets dieper dan die van de aansluitende kerkmuur. Beide waren van een verbrede voet voorzien, welke op het ongeroerde zand rustte. De natuurlijke bodem bleek hier voor het overige aanzienlijk hoger te liggen dan verder naar het noorden, waar de beschreven oever zijn invloed duidelijk laat gelden.

KLEINE MEDEDELINGEN

NOG EENS „STUDENTENRIJPARTIJ“

Het artikeltje over de jaarlijkse studentenrijpartij naar Rijsenburg vult een onzer leden uit eigen herinnering met het volgende aan.

Daags na de ontgroening van de nieuwe leden van het Utrechtsche Studenten-Corps hielden deze binnen de stad Utrecht hun zogenaamde „kleine rijpartij“ in landaurs met twee paarden, waarbij de inzittenden getooid waren met baretten. Deze hadden een witte hoofdrand, maar waren verschillend van kleur: iedere deelnemer voerde de kleur van de faculteit van zijn voorgenomen studie. Destijds (1890—1900) rood, rose, blauw, geel of groen; er waren slechts vijf faculteiten.

De volgende dag vond de „grote rijpartij“ naar Rijsenburg plaats. De deelnemers droegen dan allen een rode hoed met grote struisveer (een soort ridderhoed) en bovendien een sjerp in ieders faculteitskleur. In Utrecht werd de stoet geopend door een viertal ruiters, eveneens „nieuwe“ studenten, gekleed als jockeys met petten in kleuren der vijf faculteiten. Onderweg naar Rijsenburg sloten zich allerlei rijtuigen bij de „rijpartij“ aan, nog al informeel, maar bij aankomst reed de „hoog opgetaste mailcoach“ steevast vooraan in de stoet.

BRANDSPUITEN

Naar aanleiding van de bijdrage in het vorige nummer over een door Salomon Furst in 1780 aangeboden, maar door de Vroedschap niet aanvaard brandblusapparaat, bracht mevrouw dr. J. G. van Cittert-Eymers in herinnering, dat ter beveiliging van de Smeetoren op 28 maart 1768 twee brandspuitjes aangeschaft zijn, vervaardigd door J. Lammers. Ze waren uitgerust met het dubbele pompstelsel, door Jan van der Heyden vóór 1735 ontworpen. Eén van deze spuitjes is nog over en wordt in het Universiteitsmuseum bewaard, waar ook het model van Van der Heyden met bijbehorende publicatie aanwezig is.

KLEURRIJKE PROMOTIE

Op de voorjaartentoonstelling 1941 van „Arti et Amicitiae“ te Amsterdam hing een doek van Martin Monnickendam: „Promotie te Utrecht“. De recensent (E.) van De Tijd schreef daarover, dat, in tegenstelling tot een grijze, maar wat tamme „Zec“ van A. R. Mauve, die naar Permeke's temperament in de marines doet verlangen, men „bij Martin Monnickendam's schilderijen juist wat tempering op prijs zou stellen. Zijn „Promotie te Utrecht“ maakt van het klein-auditorium een ruimte, waar alles luid schatert, van den promovendus en zijn paranympen bij het helroode tafelkleed tot de antieke professoren-portretten langs den muur“ (23 april 1941).

— Het doek, vermoedelijk in opdracht of anders ter ere van de promovendus geschilderd, zal wel in particulier bezit zijn. M. Monnickendam overleed op 31 december 1941 te Amsterdam, waar hij 25 februari 1874 geboren was.